

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
Մաթեմատիկա
(առարկա)

«Կապանի N2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ
(վերապատրաստող կազմակերպության անվանումը)

Թեմա` Մաթեմատիկան մեր առօրյայում

Ղեկավար` Ա.Մկրտչյան

Կազմեց` Սուսան Աբրահամյան
(անուն, ազգանուն, հայրանուն)

Կապանի Հունան ավետիսյանի անվան հ.9 ավագ դպրոց
(դպրոցի անվանումը)

ԿԱՊԱՆ 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
ԳՐԱԿԱԱՆ ԱԿՆԱՐԿ.....	5
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ.....	7
ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	8
ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՓԱՍՏԵՐ ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱՅԻ ՄԱՍԻՆ.....	13
ՍՈՑ.ՀԱՐՑՈՒՄ.....	18
ՀԱՎԵԼՎԱԾ:ԴԱՍԻ ՊԼԱՆ	19
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	22
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	23Ս

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մաթեմատիկան գեղեցիկի նույնպիսի արարում է, ինչպիսին գեղանկարչի կամ բանաստեղծի ստեղծագործությունը: Գույների և բառերի համախմբության նմանությամբ՝ մտքերի համախմբությունը պետք է օժտված լինի ներքին ներդաշնակությամբ:

Գ.ՀԱՐԴԻ

Որոշ մարդիկ կյանքը համեմատում են շախմատի, մարաթոնի կամ տեսախաղի հետ: Ես սիրում եմ պարզեցված հայացքներ կյանքի մասին, քանի որ կյանքն ինքնին բավականին բարդ է:

Թեև այս գաղափարները զվարճալի են թվում, դրանք ձեզ գործնական ռազմավարություն չեն տրամադրում՝ ձեր կյանքը կառուցելու համար: Իհարկե, պետք է լինել խելացի և հետևողական, մտածել ամեն քայլափոխի, փորձել բարձրացնել գիտելիքներդ և հասնել գերազանց արդյունքների: Սա հիանալի հասկանում են բոլորը:

Ինչո՞ւ է մեզ պետք մաթեմատիկան, հատկապես այնպիսի թեմաներ, որոնք չենք օգտագործում առօրյա կյանքում(ալոգարիթմ, եռանկյունաչափական ֆունկցիաներ, աստիճաններ, ցուցիչներ և այլն): Մի սովոր մասն էլ օգտագործում է այն միտքը, թե գիտենք թվերը, գործողության նշանները, հաշվիչն էլ կա յուրաքանչյուրիս գրպանում, էլ ինչ ենք անում մաթեմատիկան: Ղե, այդպիսի դեպքերում, ժամանակի սղության պատճառով ես միայն ասում եմ, որ եթե մաթեմատիկան ոչ մի բնագավառում էլ չօգտագործենք(իսկ մենք գիտենք, որ դա անհնար է), միայն այն, որ մաթեմատիկան շատ անհրաժեշտ է մարդու ուղեղի մարզմանը, բավական է, որ յուրաքանչյուր ոք իր ուժերի ներածին չափով սովորի այս բարդ և հետաքրքիր առարկան: Եվ այստեղ մեջբերում եմ անում մեծն Լոմոնոսովի խոսքերը. «Մաթեմատիկան պետք է միայն դասավանդել, քանի որ այն կարգի է բերում միտքը»: Իսկ հիմա, իմ հետազոտական աշխատանքով ես ուզում եմ ցույց տալ մաթեմատիկայի դերն ու նշանակությունը մարդու կյանքում, ինչպես նաև բոլոր բնագավառներում, լինեն դրանք հասարակագիտական, թե բնագիտական, բժշկական, թե տեխնիկական:

Մաթեմատիկան ճշգրիտ, կարևոր գիտություն է, այն պետք է լավ սովորել: Կյանքում որտե՞ղ կարող է մաթեմատիկան օգտակար լինել: Մաթեմատիկան պետք է գրեթե ամեն տեղ՝ տարրական թվաբանության տեսքով, օգտակար է առօրյա կյանքում հաշվարկների համար. բանկում՝ ֆինանսական գործառնություններ կատարելիս,

ավանդներ ներգրավելիս, վարկեր տրամադրելիս, ռիսկերը կառավարելիս: Ռոբոտաշինության մեջ նույնպես պետք է գալիս մաթեմատիկան: Օրինակ՝ որտեղ պետք է ամրացնել սարքեր, որ սանտիմետրի, մետրի վրա, որ սարքը չփչանա: Սպորտաձևերի մեջ նույնպես պետք է գալիս մաթեմատիկան: Օրինակ, թե որտեղից գոլային փոխանցում կատարել, որ այն լինի արդյունավետ, որտեղ կանգնել, որ գնդակը անցնի ցանցի միջով: Խանութում առևտուր անելիս մաթեմատիկան անպայման է և անբաժանելի: Ճանապարհի գնալիս՝ ժամանակը հաշվարկելու և տանից ճիշտ ժամանակին դուրս գալու համար: Ինչպես նաև խոհանոցում որևէ բաղադրատոմս պատրաստելիս պետք է մաթեմատիկան, օրինակ՝ քանի գրամ այլուր լցնել, որ խմորը պինդ լինի: Նաև մաթեմատիկան պետք է շինարարության մեջ, քարերը չափելու և կտրելու համար: Այսպիսով դուք համոզվեցիք, որ մաթեմատիկան պետք է գալիս ամեն տեղ, ամեն ժամ, ամեն առիթի դեպքում:

Երկրաչափության հիմունքները (պարզ թվերի տարածքներ և ծավալներ) կպահանջվեն, երբ հաշվարկեք տան վերանորոգման համար անհրաժեշտ նյութերի քանակը: Ավելի առաջադեմ մաթեմատիկա (ֆունկցիաներ և բաղադրյալ տոկոսներ) անհրաժեշտ է, եթե դուք գնահատում եք վարկի արժեքը, լիզինգը կամ որոշում եք, թե որտեղ ներդնեք ձեր հասանելի միջոցները: Մաթեմատիկոսի պես մտածել նշանակում է կարողանալ ընդհանրացնել և մոդելավորել: Սրանք վերացական մտածողության հիմքերն են, և «ճիշտ արստրակցիաների օգտագործումը հանգեցնում է հարցի էության ավելի խորը պատկերացման և այն լուծելու ավելի մեծ ուժի» (S. Strogatz, «X-ի հաճույքը»): Վերացական մտածողությունը մեր էվոյուցիոն առավելությունն է. մենք գիտենք, թե ինչպես շահութաբեր կերպով վարվել այնպիսի բաների հետ, որոնք չեն կարող հոտոտել, տեսնել կամ համտեսել: Եթե մաթեմատիկան իսկապես ֆիզիկական աշխարհի անտեսանելի ենթակառուցվածքն է, ինչպես կարծում է Մաքս Թեգմարքը, ապա դրա ուսումնասիրությունը մեզ կտա ոչ պակաս, քան ամբողջ Տիեզերքի բանալիները: Մենք կարծես ուզում ենք պարզել, թե որն է հենց այս Տիեզերքը, ուստի «մեր մտքերը կարգի բերեցինք» և առաջ գնացինք:

Աշխատանքի նպատակը

- Պարզել, թե ինչ նշանակություն ունի մաթեմատիկան մարդկանց կյանքում, այն երկրորդական գիտություն¹ է, թե մաթեմատիկան մարդկության կյանքի անբաժանելի մասն է:
- Ցույց տալ սովորողի կյանքում իր տալ ձեռք բերած մաթեմատիկական գիտելիքների կարևորությունն ու կիրառությունը:

- Նպաստել, որ սովորողը կարևորի մաթեմատիկայի դերն ու նշանակությունը իր կյանքում
- Հետազոտել, և ուսումնասիրել, թե որքանով է հեշտացնում մաթեմատիկական իմացությունը առօրյայում:

Աշխատանքի խնդիրները—

- Դիտարկել մաթեմատիկայի և կյանքի հարաբերությունները, վերլուծել, թե ինչպես է կյանքը կախված մաթեմատիկայից:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Հաճախ մաթեմատիկան ընկալվում է որպես չոր, ծանծրալի և երբեմն էլ անգամ կյանքին չվերաբերող կամ չառնչվող գիտություն: Սա կարելի է ասել դոգմատիկ և կարծրատիպային մոտեցումն է այս առարկային: Հաճախ «մաթեմատիկորեն տրամաբանել» արտահայտությունը վերագրվում է միայն մաթեմատիկայից ուժեղ աշակերտներին՝ մոռանալով, որ կյանքում ամեն քայլափոխի մենք տրամաբանում ենք և կայացնում որոշումներ: Տրամաբանելը մաթեմատիկական կոնցեպտ է՝ անկախ այն բանից, թե որ բնագավառում ենք տրամաբանում: Այնուամենայնիվ, կան ուժեղ և թույլ տրամաբանող մարդիկ:

Մեր հասարակության մեջ մաթեմատիկայի վերաբերյալ մինչև այժմ գոյություն ունեն ամենատարօրինակ նախապաշարումներ: Մի քանիսն ասում են, թե մաթեմատիկայով կարող են զբաղվել միայն բացառիկ մարդիկ, որոնք օժտված են մտքի միանգամայն յուրահատուկ ունակություններով, ուրիշները պնդում են, որ դրա համար անհրաժեշտ է հատուկ, այսպես ասած «մաթեմատիկական հիշողություն» և այլն:¹

Սերը մաթեմատիկայի նկատմամբ հատուկ է ոչ բոլոր մարդկանց: Ոմանց մեջ այդ սերն արտահայտվում է ի ծնե, իսկ ոմանց մեջ այն առաջանում է դպրոցական տարիներին:²

Ոչ ստանդարտ մաթեմատիկա – սա այն առարկան է, որը միասին մենք պատրաստվում ենք ուսումնասիրել: Մեր հիմնական նպատակներից մեկն է լինելու ազատվել կարծրատիպերից և ձևավորել ավելի ամբողջական ու ազատ մոտեցում այս առարկայի նկատմամբ: Մաթեմատիկան իր մեջ պարունակում է բազում գիտություններ, և նաև իր հերթին պարունակվում է բազում գիտությունների մեջ: Այս դասընթացների օգնությամբ մենք տրամաբանական քայլերով և մեր տրամաբանությունը մարզելով փորձելու ենք հասկանալ մաթեմատիկայի ո՛չ միայն ուժն ու բարդությունը, այլ նաև գեղեցկությունն ու արդիականությունը:

Ահա քննարկվելիք թեմաներից մի քանիսը.

տրամաբանական խնդիրներ ,

մաթեմատիկական համաչափություն,

մաթեմատիկա և արվեստ,

մաթեմատիկա և հոգեբանություն,

մաթեմատիկա և գրականություն,

մաթեմատիկա և երաժշտություն,

մաթեմատիկա և տուրիզմ, ֆունկցիաներ, կառուցել ֆունկցիոնալ կախվածություն և

ֆունկցիայի գրաֆիկ ու նաև կարողանալ կյանքի տարբեր իրավիճակներ և կամ գաղափարներ թարգմանել ֆունկցիաների լեզվով, հնարավոր է արդյո՞ք մաթեմատիկական հաշվարկներով կանխատեսել երկրաշարժ և այլն:

Այս պահին՝ այսքանը, իսկ մնացածը՝ ավելի ուշ:

Մեր ժամանակներում կարո՞ղ է արդյոք որևէ մեկը ժխտել մաթեմատիկական գիտելիքները լայնորեն տարածելու և հանրամատչելի դարձնելու ստիպողական անհրաժեշտությունը:

Նախնական մաթեմատիկական գիտելիքները ամենավաղ հասակից պետք է տեղ գտնեն մեր կրթության և դաստիարակության համակարգում: Ըստ որում ինքնըստինքյան հասկանալի է, որ մտային ինքնագործունեությունը, ըմբռնողությունը և հնարամտությունը չի կարելի ոչ ստիպողաբար սովորեցնել և ոչ էլ «պատրաստի ձևով դնել» որևէ մեկի գլխի մեջ: Արդյունքները հուսալի կլինեն միայն այն դեպքում, երբ մաթեմատիկական գիտելիքները մատուցվեն թեթև և հաճելի ձևով, առօրյայից վերցրած սովորական առարկաների ու օրինակների հիման վրա, որոնք ընտրված են բավական սրամտությամբ և հետաքրքրաշարժ կերպով:³

Պետք չէ աշակերտներին ստիպել մեխանիկորեն անգիր անել մաթեմատիկական զանազան կանոններ և բանաձևեր, այլ սովորեցնել սիրով և գիտակցաբար մտածել:

Մաթեմատիկական ոչ միայն մեծ մտքի փորձ է, այլև հնագույն մարդկային մշակույթին զուգահեռ մշակված գործիք, որը միշտ պետք է ձեռքի տակ պահել: Ջեռուցումն աշխատում է, ինքնաթիռը թռչում է, կամուրջը կանգնում է միայն այն ժամանակ, երբ հաշվարկները ճիշտ են: Այնուամենայնիվ, այս համընդհանուր գիտությունն ի վիճակի է լուծել շատ կենցաղային խնդիրներ, ինչպես կտեսնեք:

---

¹Իգնատև Ե. (1983) Հնարամտության աշխարհում Երևան, «Լույս» հրատարակչություն էջ 5 ²Սաֆարյան Գ.(2007) Թվերը կառավարում են աշխարհը Երևան, «Աղբյուր» հրատարակչություն էջ 2

³Իգնատև Ե. (1983) Հնարամտության աշխարհում Երևան, «Լույս» հրատարակչություն էջ 6

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ

Գործնական համատեքստում ես ուզում եմ կատարել փոքրիկ էքսկուրս անտիկ ժամանակներից մինչև մեր օրեր, որտեղ կծանոթանանք մաթեմատիկայի զարգացման պատմությանը:

Ինչպես վկայում են ոսկորների վրայի նշանները, նախապատմական մարդիկ ֆիզիկական օբյեկտները հաշվելու հետ մեկտեղ, կարողանում էին նաև հաշվել աբստրակտ թվերը՝ ինչպես ժամեր – օրեր, եղանակներ, տարիներ.

Ավելի բարդ մաթեմատիկայի օգտագործման ապացույցներ չեն հայտնաբերվել մինչ 3000 մ. թ. ա., երբ բաբելոնացիները և եգիպտացիները հարկման և այլ ֆինանսական հաշվարկների, շենքերի և շինարարության, ինչպես նաև աստղագիտության համար սկսեցին օգտագործել թվաբանություն, հանրահաշիվ և երկրաչափություն: Մաթեմատիկական ամենից վաղ օգտագործում էին առևտրի, հողաչափումների, նկարչության և տեքստիլ ձևերի մեջ: Բաբելոնյան մաթեմատիկայում, տարրական մաթեմատիկայում (գումարում, հանում, բազմա պատկում, բաժանում) առաջինը հայտնաբերվել է հնագիտական գրվածքներում: [Թվերը](#), որ նախորդել էին գրերին և թվային համակարգերին շատ էին և բազմազան, առաջին հայտնի գրավոր թվերը ստեղծվել էին եգիպտացիների կողմից, Միջին դարերի Եգիպտոսի այդպիսի տեքստերից է մաթեմատիկական պապիրուսները::

Մ. թ. ա. 600 և 300 Հին հույները սկսել էին մաթեմատիկայի համակարգված ուսումնասիրություն իրենց իսկ՝ Հունական մաթեմատիկայով:

Պարսիկ մաթեմատիկոս Ալ-Խորեզմի (c. 780 – c. 850), հանրահաշիվ հայտնագործողը: Իսլամի Ոսկե դարի ընթացքում, հատկապես 9-րդ և 10-րդ դարերում, մաթեմատիկայում հունական մաթեմատիկայի վրա հիմնված բազում կարևոր հայտնագործություններ կատարվեցին. դրանց մեծ մասը կատարվեցին պարսիկ մաթեմատիկոսների՝ Ալ-Խորեզմիի, Օմար Խայամի և Շարաֆ Ալ-Տուսիի կողմից:

Այդ ժամանակներից ի վեր մաթեմատիկական մեծապես ընդլայնվել է, և մաթեմատիկայի և գիտության միջև պտղաբեր համագործակցություն է հաստատվել, ի օգուտ երկուսի: Մաթեմատիկական հայտնագործությունները շարունակվում են և այսօր: Ըստ Միխայել

Սերյուկի (*Ամերիկյան Մաթեմատիկական Հանրության Տեղեկագրում* հունվարի 2006), "*Mathematical Reviews* տվյալների բազայում 1940 թվականից ի վեր (ՄՏ-ի առաջին տպագրությունից) գրանցված հոդվածների և գրքերի քանակը գերազանցում է 1.9 միլիոն, և ավելի քան 75 հազար ավելանում է ամեն տարի: Այս օվկիանոսի աշխատանքների գերակշիռ մասը նոր մաթեմատիկական թորեմներ են և դրանց ապացույցները":

ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մաթեմատիկա բառը սկիզբ է առնում հին հունարեն μάθημα (*máthēma*) բառից, որ նշանակում է "այն, ինչ սերտած է"^[15], "այն, ինչ պետք է իմանալ", հետևաբար նաև "ուսում" և "գիտություն", և ժամանակակից հունարենով պարզապես "դաս": *máthēma* բառը ծագում է *μανθάνω* (*manthano*), ժամանակակից հունարենով՝ *μαθαίνω* (*mathaino*) բառից, երկուսն էլ նշանակում են "սովորել": Հունաստանում "մաթեմատիկա" բառն ավելի նեղ տեխնիկական "մաթեմատիկական ուսումնասիրություն" իմաստն ունի և ուներ նույնիսկ Դասական ժամանակաշրջանում^[16]: Դրա ածականը՝ *μαθηματικός* (*mathēmatikós*) բառը, ունի "ուսմանը վերաբերող" կամ "աշխատասեր" իմաստները. այն հետագայում նաև "մաթեմատիկական" իմաստը ստացավ: Մասնավորապես, *μαθηματικὴ τέχνη* (*mathēmatikḗ tékhnē*), լատիներեն՝ *ars mathematica*, նշանակում է "մաթարվեստ":

Նմանապես, մտքի երկու գլխավոր դպրոցներից մեկը՝ Պյութագորասականություն, հայտնի էր որպես *mathēmatikoi* (μαθηματικοί), որ ավելի շուտ նշանակում է "ուսուցիչներ", քան "մաթեմատիկոսներ" ժամանակակից իմաստով:

Լատիներենում և անգլերենում մինչ 1700-ականները *մաթեմատիկա* տերմինը ավելի շուտ "աստղագիտություն" էր նշանակում, քան "մաթեմատիկա". իմաստն աստիճանաբար փոխվեց ներկայիս նշանակությանը մոտավորապես 1500-ից 1800-ականներին: Սա հանգեցրեց մի քանի սխալ թարգմանությունների. վառ օրինակ է Սուրբ Օգոստինոսի՝ աստղագետներին ուղղված տխրահռչակ նախազգուշացումը, որ քրիստոնյաները պետք է հեռու մնան *մաթեմատիկայից*, նկատի ունենալով աստղագիտությունը, որը սխալմամբ հասկացվել էր որպես մաթեմատիկոսների դատապարտում:

Մաթեմատիկան միանգամից չի ծնվել, այն ամենափոքր գիտությունն է, որը կարևոր դեր է խաղացել մարդու կյանքում և գործունեության մեջ պատմական բոլոր փուլերում, քանի որ մարդկանց միշտ անհրաժեշտ է եղել ինչ-որ բան հաշվել և նկարել, չափել, հաշվարկել, կանխատեսել և նախագծել, ստեղծել նոր բան: Գիտնական-

հնագետները հայտնաբերել են հնագույն մարդկանց ճամբար, որտեղ նրանք գտել են գայլի ոսկոր, որի վրա ինչ-որ հնագույն որսորդ 30 հազար տարի առաջ 55 խազ է արել: Այսպիսով, կարելի է անել առաջին եզրակացությունը. հին մարդը ցանկանում էր հաշել այն իրերը, որոնք պատկանում էին իրեն. քանի՞ գործիք ունի, քանի՞ զենք, քանի՞ կենդանի:

Մինչ այժմ ռուսերենում պահպանվել է « бирка» բառը, որն օգտագործում են ապրանքների նկարագրման համար, իսկ 200-300 տարի

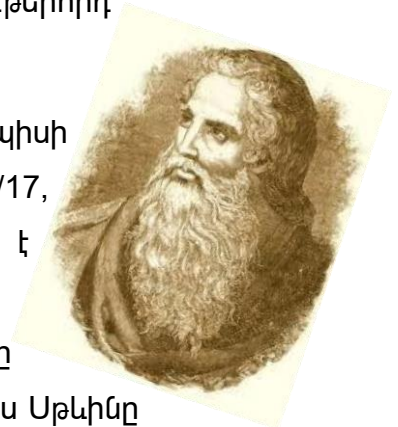

առաջ այսպես էին անվանում փայտի կտորները, որոնց վրա խազերով նշում էին պարտքի Սոցիալական կարիքները հանգեցրին գրի, ինչպես նաև աստղագիտական և մաթեմատիկական գիտելիքների առաջացմանը. ինկերի հաշվիչ սարք, հիերոգլիֆներ Եգիպտոսում, սեպագիր արձանագրությունները Հայաստանում և Բաբելոնու Գրեթե ամեն ինչ աստիճանաբար դարձան մաթեմատիկայի կիրառման ոլորտներ՝ շինարարություն, քարտեզագրություն, մեխանիզմներ, մեքենաներ, նավիգացիա և այլն:

Սեզ հասած ամենահին մաթեմատիկական փաստաթղթերը բաբելոնացիների տնտեսական գրառումներն են: Դրանք ստեղծվել են մեզանից ութ հազար տարի առաջ: Երկու հազար տարի անց բաբելոնյան սեպագիր սալիկների մեջ մենք այլևս չենք գտնում միայն տնտեսական հաշվարկներ՝ կապված առևտրային գործարքների կամ կենցաղային ծախսերի գրառումների հետ, այլ նաև իրական մաթեմատիկական խնդիրներ: Բաբելոնյան մաթեմատիկայի ծաղկման շրջանը Համմուրաբիի դարաշրջանն է: Այստեղ մենք տեսնում ենք արդեն բարդ հանրահաշվական գործողություններ, օրինակ՝ քառակուսի հավասարումների լուծում, որոնք այժմ կարողանում են լուծել ութերորդ դասարանցիները:

Հին Եգիպտոսում, օրինակ, գիտեին միայն այնպիսի կտորակներ, որոնք համարիչում միավորունեն՝ $1/2$, $1/3$, $1/17$, $1/298$: Իսկ տասնորդական կտորակները հորինել է սամարղանդցի

մաթեմատիկոս Ջամշիդ-իբն-Մասուդ-ալ-Քաշին՝ ընդամենը հինգ հարյուր տարի առաջ, իսկ ֆլամանդացի մաթեմատիկոս Սթևինը հարյուր հիսուն տարի անց դրանք ներկայացրել է

Եվրոպացիներին: Մաթեմատիկայի հին գիտություն լինելու փաստն են արձանագրում նաև Եգիպտական բուրգերը:

Այս ամենից հետո չի մնում Հայաստանը, որի վառ ապացույց են Անանիա Շիրակացու և այլ հանձարների աշխատություններ:

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՓԱՍՏԵՐ ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Մաթեմատիկան միայն թվաբանական խնդիր չէ: Սա հատուկ լեզու է, որը սովորեցնում է մտածել և տրամաբանել:

Մաթեմատիկան կոչվում է միջոդիսցիալիմար գիտություն, քանի որ այն սերտորեն կապված է ֆիզիկայի, աշխարհագրության, երկրաբանության և քիմիայի հետ: Սոցիոլոգիան և տնտեսագիտությունը անբաժանելի են մաթեմատիկայից, ուստի հումանիտար հետազոտությունների բազմաթիվ եզրակացություններ հիմնված են մաթեմատիկական հասկացությունների և տրամաբանական օրենքների վրա:

Աշխարհը փոխվել է և դարձել ավելի տեխնոլոգիական, ուստի մասնագիտական զարգացման բազմաթիվ տարբերակներ բաց են մաթեմատիկայի սիրահարների համար:

Մասնագիտական պահանջարկ = տեխնոլոգիայի ինացություն + ոչ ստանդարտ խնդիրներ լուծելու ունակություն: Իսկ հաջողության գրավականը մաթեմատիկայի ինացությունն է:

Ինչն է տարբերում մաթեմատիկան այլ դպրոցական առարկաներից.

մեկ խնդիրը կարող է ունենալ մի քանի ճիշտ լուծում.

կան խնդիրներ, որոնց լուծումը չկա, փոխարենը պետք է ապացույց ձևավորել.

Մաթեմատիկայում կան բազմաթիվ գործիքներ՝ թվեր, բանաձևեր, գրաֆիկներ, դիագրամներ, թեորեմներ: Չես ձանձրանա:

Սա այն թեման է, որի մասին կարելի է անվերջ խոսել, բերել անհերքելի ապացույցներ, սակայն մեր էքսկուրսը սահմանափակենք այսքանով: Մաթեմատիկայում հիմա էլ բացահայտումներ են արվում. այն, ինչպես մյուս գիտությունները, անընդհատ առաջ է գնում ու զարգանում:

Շարունակելով ուսումնասիրել այս թեման, պետք է նշել, որ մաթեմատիկան ոչ միայն օրենքների համահունչ համակարգ է, այլև գեղեցիկը հասկանալու յուրահատուկ միջոց:

Չյան փաթիլներ—Հմայիչ գեղեցկության ու կարգուկանոնի ավելի վառ օրինակ բնության մեջ չենք գտնի: Հայտնի Ռենե Դեկարտը ուսումնասիրել է ծյան փաթիլները: Ընդհանուր առմամբ, ծյան փաթիլները աստղային բազմանկյուններ են: Նրանք նաև հմայիչ են, քանի որ համաչափ են: Իսկ համաչափությունը, ինչպես ասել է Գ.Վեյլը, գաղափար է, որով մարդը դարեր շարունակ փորձել է բացատրել և ստեղծել կարգ, գեղեցկություն, կատարելություն:

Կենդանիների և միջատների աշխարհը կենդանի էակների հարուստ և բազմազան աշխարհ է, որոնց մենք նայում ենք հմայված: Թիթեռի թևերի համաչափությունը, գեղեցիկ ծովային և ակվարիումային ձկների գույները: Նման օրինակները շատ են:

«Մաթեմատիկան գիտության այլ ճյուղերի վրա էլ է տարածվում եւ ամբողջովին վերափոխում գիտությունը»:

Այժմ քննարկենք և բացահայտենք մաթեմատիկայի և այլ գիտությունների կապը:

Ֆիզիկա— Ֆիզիկան, կարծես մաթեմատիկա է գույնի մեջ, բայց մաթեմատիկան ավելին է, քանսև և սպիտակ ֆիզիկան: **Խորիսե Վազենսբերգ**

Մաթեմատիկայի եւ ֆիզիկայի փոխհարաբերությունները որոշվում են հիմնականում նրանց կողմից ուսումնասիրված ընդհանուր առարկայի տարածքի առկայությամբ, արտահայտվում են իրենց գաղափարների եւ մեթոդների փոխազդեցության մեջ: Ի վերջո, ինչպես ենք լուծելու ֆիզիկայի խնդիրները, առանց մաթեմատիկայի իմացության:

Կենսաբանություն—Չկա մաթեմատիկայի այնպիսի բաժին, որը երբևէ չի կիրառվել իրական աշխարհի վրա: **Ն.Ի.Լոբաչևսկի**

Կենդանի բնության գիտության մեջ մաթեմատիկական մեթոդների ներթափանցումը այժմ շատ ակնառու է, այն ժամանակակից համակարգչային տեխնոլոգիայի օգտագործումն է կենսաբանական եւ բժշկական տեղեկատվության արագ եւ

արդյունավետ մշակման համար, մաթեմատիկան ստեղծում մոդելներ, որոնք նկարագրում են դրանցում տեղի ունեցող կենդանի համակարգերն ու գործընթացները:

Մաթեմատիկայի և

կենսաբանության միջև բխող «հետադարձ կապը» ոչ պակաս կարելու է. Կենսաբանությունը ոչ միայն ծառայում է որպես դաշտ մաթեմատիկական մեթոդների օգտագործման համար,

այլև դառնում է նոր

մաթեմատիկական առաջադրանքներ սահմանելու ավելի ու ավելի էական աղբյուր:

Աշխարհագրություն— Յուրաքանչյուր բնական գիտություն պարունակում է այնքան ճշմարտություն, որքան նրանում մաթեմատիկա կա:

Է. Կանտ

Գիտություն, որտեղ տրվում են տեղեկություններ Երկրի (որպես մոլորակ) ձևի, մեծության և շարժման մասին: Քննարկում է աշխարհագրական կոորդինատների նկատմամբ Երկրի յուրաքանչյուր կետի դիրքի որոշման և դրա հետ կապված ժամանակի հաշվարկումների եղանակները, աստղագիտությունը, քարտեզագրությունն ու գեոդեզիան:

Քիմիա– Քիմիան ֆիզիկայի աջ ձեռքն է, իսկ մաթեմատիկան՝ նրա աչքերը: **Մ.Լոմոնոսով**

Հսկայական թվով օրինակներ կան, երբ ակնհայտորեն երևում է, որ առանց քիմիայի մաթեմատիկայի եւ տարրական տրամաբանության իմացության, անելիք չկա: Ինչպես առանց մաթեմատիկայի ճիշտ հաշվարկել քիմիական տարրերի վալենտականությունը, նյութի տոկոսը լուծման մեջ: Բյուրեղային վանդակները քիմիայի մեջ համաչափության ամենավառ

օրինակներն են: Այսպիսով, մենք կարող ենք եզրակացնել, որ քիմիայի մեջ մաթեմատիկան գերակշռող դիրք է գրավում:

Էկոլոգիա– Առաջին մաթեմատիկական բնապահպանական մոդելները նկարագրեցին բնակչության դինամիկան:

Մենք հասկացանք, որ ինչ էլ որ ասենք, տիեզերքը ներծծված է մաթեմատիկայով, բոլոր գործընթացները, նույնիսկ ոչ ֆիզիկականը, նույնպես ներթափանցված են մաթեմատիկայով: . մաթեմատիկան ինքնին տրամաբանական շղթաների միացում է, և ամբողջ տիեզերքը բաղկացած է մաթեմատիկորեն ճշգրիտ կապերից, նույնիսկ եթե ինչ-որ տեղ տրամաբանությունը բացակայում է, դա նշանակում է, որ որոշ գործընթացներ անտեսվում են: Դժվար է տեսնել բոլոր կապերը, դա հնարավոր է միայն այլ վիճակում: . Նաև շատ տարբեր: . Ամենայն հավանականությամբ, նույնիսկ տիեզերքն ինքը չգիտի

բոլոր կապերը;) սակայն սա միայն անհայտ մասն է: Եւ ինչ? . մաթեմատիկան հիմքն է, ավելի ճիշտ՝ հիմքի մի մասը: . այն պետք չէ տեսնել կամ մանրակրկիտ ուսումնասիրել, թեև դա անհրաժեշտ է գիտության համար, այն պարզապես տիեզերքի կյանքի մի մասն է: . Օրինակ, աստղը պայթեց ինչ-որ տեղ, և դա փոփոխություններ է առաջացրել

հարյուր միլիոնավոր լուսային տարվա հեռավորության վրա մեկ այլ մոլորակի վրա ֆիզիկական և ոչ ֆիզիկական մակարդակի վրա, բայց դա տեղի է ունեցել հարյուր հազարավոր կապերի շնորհիվ բոլոր մակարդակներում, որոնք ունեն մաթեմատիկական կառուցվածքը: Այնպես որ մաթեմատիկական կառուցվածքի ընդամենը

մի մասն է:

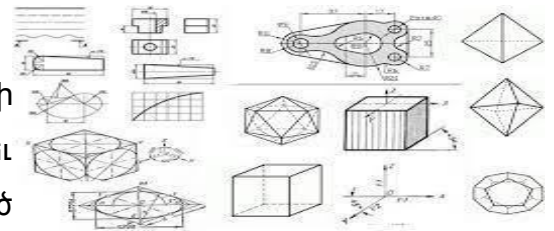
Այս մոդելների հեղինակները ձգտում էին բնութագրման արդյունքում նկարագրել բնակչության թվի և դրա տարիքային բաշխման փոփոխություն: Վերջին տասնամյակների ընթացքում գլոբալ տաքացման թեման շատ տեղին է: Օդերևութաբանական կենտրոնները կազմում են

եղանակային կանխատեսումները, օգտագործելով բարդ մաթեմատիկական մոդելներ, որոնք կոչվում են կլիմայական մոդելներ: Այնուհետև հաշվարկում են քամու արագությունը, օդի հարաբերական խոնավությունը, ջերմափոխանակումը և այլն:

Աստղագիտություն-- Աստղագիտությունը որպես գիտություն սկսեց գոյություն ունենալ, քանի որ այն զուգորդվում է մաթեմատիկայի հետ:

Ա.Ի. Գերցեն

Երկնքում աստղերի գտնվելու վայրը, քարտերի հավաքագրումը, արբանյակների և տիեզերանավերի գործարկումները, ցանկացած տեսակի կանխատեսում հիմնված են տարբեր համակարգված համակարգերի օգտագործման վրա: Համակարգված համակարգի օգնությամբ որոշվում է աստղերի հեռավորությունը, նրանց գտնվելու վայրը աստղային երկնքի քարտեզի վրա, գալակտիկայի չափերը, դրա ռոտացիայի արագությունը, մոլորակների շարժման հետագիծը և դրանց չափը: Այսպիսով, մենք կարող ենք եզրակացնել, որ աստղերի և մոլորակների տեղաշարժը երկնքում ենթարկվում է մաթեմատիկական կանոններին և օրենքներին:

Աստղագիտությունը հիմնված է մաթեմատիկական ապարատի վրա, հետևաբար, առանց մաթեմատիկայի աստղագիտությունը գոյություն ունենալ չի կարող:

Գծագրություն—Ինչպես գիտենք, մասշտաբը ցույց է տալիս, թե գծագրի վրա պատկերը քանի անգամ է մեծ կամ փոքր իրական չափերից, ցանկացած աստիճանի անկյուն, շրջանակներ, հարթություն - այս ամենը մաթեմատիկական հասկացություններ են:

Ուստի մաթեմատիկան այստեղ, ինչպես տեսնում ենք, գերիշխող դիրք է զբաղեցնում: **Համակարգչային գիտություն**— Համակարգչային գիտության մեջ մաթեմատիկայի ամենակարևոր օրինակները կարող են լինել համակարգչային գիտության

ամենակարևոր բաժինները, որոնց համար օգտագործվում է մաթեմատիկան, և առանց որոնց իմացության անհնար է գրել կամ խմբագրել ծրագիր, տեղեկատվության միավորներ, թվային համակարգեր,

տեղեկատվական կողավորում,

ալգորիթմացում և ծրագրավորում: Այնուամենայնիվ, առանց մաթեմատիկայի անհնար կլիներ պատկերացնել ժամանակակից համակարգիչ, քանի որ այն հիմնված է տվյալների պահպանման, մշակման և փոխանցման գործընթացների վրա, որոնք, իր հերթին, հիմնված են մաթեմատիկական սկզբունքների վրա:

Տնտեսագիտություն— Տնտեսագիտության մեջ տարածված է վիճակագրության մաթեմատիկական հասկացությունը: Օրինակ, վիճակագրությունն առավել հաճախ օգտագործվում է այն ժամանակ, երբ անհրաժեշտ է հաշվարկել տնտեսապես ակտիվ բնակչության թիվը,

բնակչության տնտեսական ակտիվության գործակիցը, զբաղվածության և գործազրկության մակարդակը: Մաթեմատիկական

մոդելավորումը դառնում է ժամանակակից տնտեսական տեսության լեզուն, որը հավասարապես հասկանալի է ողջ աշխարհի գիտնականներին: Ուստի այս դեպքում մենք կարող

ենք դիտարկել մաթեմատիկայի գերիշխող դիրքն ու նշանակությունը տնտեսագիտության մեջ:

Պատմություն-- Ժողովուրդը, որը չգիտի իր ապագան, չունի անցյալ: Մ.Վ. Լոմոնոսով

Այս մարդասիրական գիտությունը նույնպես ամբողջական չէ առանց մաթեմատիկական հաշվարկների: Օրինակ, եթե ուշադիր նայենք պատմական ժամանակագրությանը, ապա կտեսնենք, որ սա ոչ այլ ինչ է, քան թվային գիծ, որտեղ ելակետը Հիսուս Քրիստոսի ծնունդն է: Սա 0-ն է: Իրադարձությունները, որոնք տեղի են ունեցել Քրիստոսի Ծննդյան տոնից հետո, կհամապատասխանեն թվային տողի դրական թվերին և տեղակայված կլինեն ամսաթվի աջ կողմում: Իսկ իրադարձությունները, որոնք տեղի են ունենում մեր դարաշրջանից առաջ,

կհամապատասխանեն թվային տողի բացասական թվերին և տեղակայված կլինեն ամսաթվի ձախ կողմում:

Մաթեմատիկան օգտագործում են բազմաթիվ գրական ստեղծագործությունների հերոսները, մաթեմատիկան գրողներին ոգեշնչում է նոր գրքերի և գաղափարների համար: Մաթեմատիկայի մեջ կա օրինաչափություն: Ջարմանալի է, սակայն, գրականության մեջ կան հաջորդականութ

յուններ: Օրինակ՝ բանաստեղծական մետրը: Այս «չափի» տարբեր տեսակներ կան. տարբերում են միավանկ, երկվանկ և եռավանկ չափեր: Գրականության մեջ մաթեմատիկայի կիրառման մեկ այլ վառ օրինակ է այն, որ շատ դասականների ստեղծագործություններ պարունակում են մաթեմատիկական խնդիրներ: Որպես կանոն, հեղինակները նման առաջադրանքներ են մտցնում իրենց ստեղծագործությունների մեջ՝ սյուժեն զարդարելու և ավելի հետաքրքիր դարձնելու համար: Բանաստեղծությունները շատ առումներով նման են թվերի շարքին և նույնիսկ երկրաչափական ձևերին: Շատ բանաստեղծներ իրենց բանաստեղծությունները դասավորում են այնպես, որ ստեղծեն բանաստեղծության տեսողական պատկերը՝ մաթեմատիկայից փոխառելով երկրաչափական ձևերը:

ՍՈՑ. ՀԱՐՑՈՒՄ

Սոցիալական հարցում—Սոցիալական հարցումը անցկացրել են 50 հոգու հետ, որից 25-ը ուսուցիչներ են, 15-ը՝ աշակերտներ, 10-ը՝ պատահական անցորդներ, ուղղելով հետևյալ հարցերը.

1. Արդյոք մաթեմատիկան անհրաժեշտ է մարդու կյանքում:

ա) այո   բ) ոչ

2. Արդյոք սիրում եք մաթեմատիկան:

ա) այո   բ) ոչ

Նշեք որևէ ազավառ, որտեղ օգտագործվում է մաթեմատիկ

Ստացվել են հետևյալ արդյունքները.

հարց	այո		ոչ	
	ուս.	աշ.	ուս.	աշ.
1	25	25	-	-
2	12	15	13	10

3. Ամենուր-26

Հաշվապահություն,

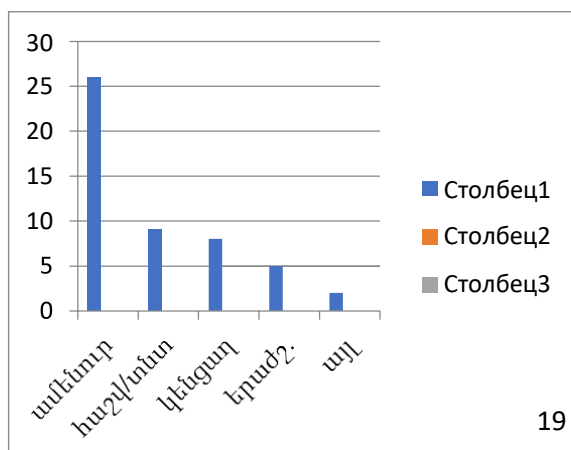
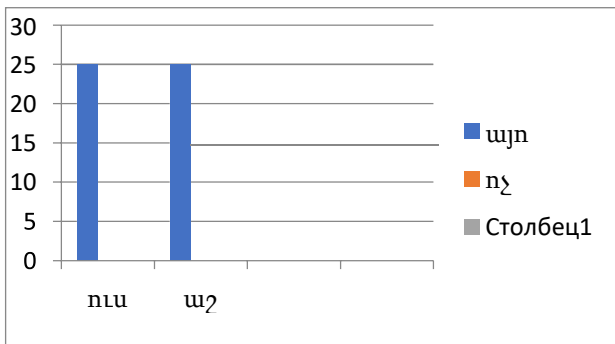
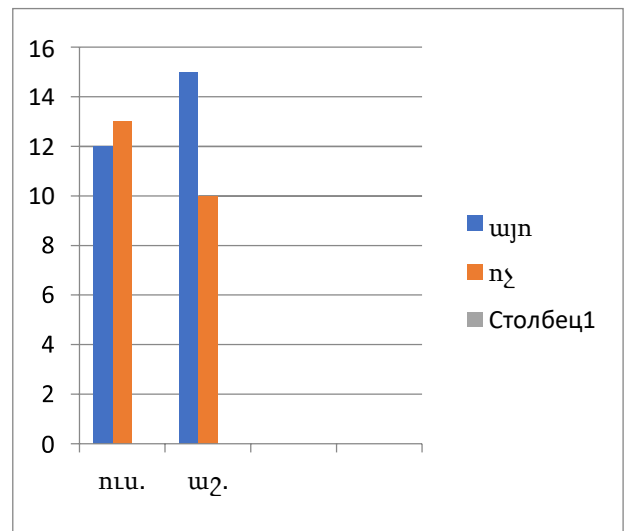
տնտեսագիտություն-9

Կենցաղում-8

Երաժշտու

թյան մեջ-5

Այլ-2

ՀԱՎԵԼՎԱԾ ԴԱՍԻ ՊԼԱՆ

Թեմա՝ «Զուգահեռանիստ»

Դասի տեսակը՝ Դաս նոր թեմա սովորելու վերաբերյալ

Դասի նպատակը.

Ուսումնական. կրկնել զուգահեռանիստի հատկությունները, ներկայացնել զուգահեռագնիստի հասկացությունը, դիտարկել դրա հատկությունները.

Ուսումնական. զարգացնել սովորողների մեջ համախմբվածության զգացում, գիտակցված կարգապահություն, վճռականություն, ուշադրություն և լսելու հմտություններ.

Զարգացնող. նպաստել աշակերտների տարածական և տրամաբանական մտածողության զարգացմանը, եզրակացություններ անելու, ընդհանրացնելու և հստակեցնելու կարողությանը:

Սարքավորումներ՝ մուլտիմեդիա պրոյեկտոր, դասի ներկայացում, դասագիրք, բացիկներ, գունավոր մատիտներ,

Ընթացք

Կազմակերպչական պահ – 2 րոպե

Գիտելիքների թարմացում – 5 րոպե

Նոր նյութի ուսուցում – 27ր

Սովորած նյութի ամրապնդում – 9ր

Ամփոփում – 2ր

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ.

Զուգահեռանիստը այն բազմանիստն է , որի բոլոր հիմքերը զուգահեռագծեր են :

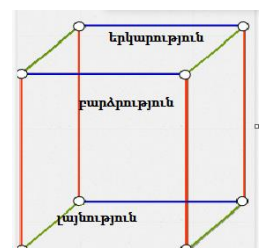
Զուգահեռանիստի տեսակները՝

2.Զուգահեռանիստը ունի երկու հիմք և չորս կողմնային նիստեր :

3.Զուգահեռանիստի գագաթները կոչվում են հանդիպակաց, եթե չեն գտնվում նույն նիստի վրա :

4.Զուգահեռանիստի հանդիպակաց գագաթները միացնող հատվածը, կոչվում է զուգահեռանիստի անկյունագիծ:

Ջուգահեռանիստը ունի 4 անկյունագիծ:

Ուղղանկյունանիստի ընդհանուր գագաթ ունեցող երեք կողմերի երկարությունները կոչվում են ուղղանկյունանիստի չափումներ:

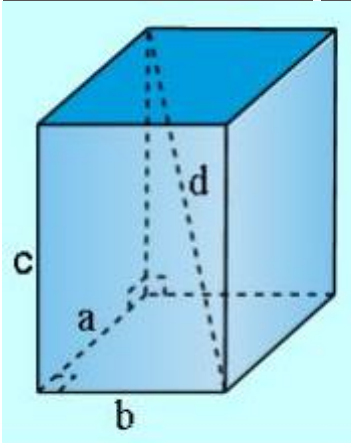
Ուղղանկյունանիստի անկյունագծի քառակուսին հավասար է նրա երեք չափումների քառակուսիների գումարին:

Ուղղանկյունանիստի կողմնային մակերևույթի մակերեսը հավասար է նրա հիմքի պարագծի և բարձրության արտադրյալին, իսկ լրիվ մակերևույթի մակերեսը հավասար է կողմնային մակերևույթի մակերեսի և հիմքերի մակերեսների

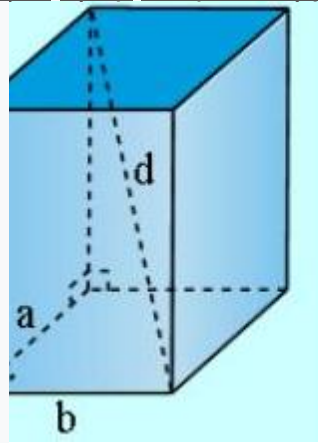
գումարին՝ $S_{լրիվ} = 2(a + b)c + 2ab$

Եթե հավասար ուղղանկյուններ ունեն հավասար տարածքներ, ուրեմն մակերես ուղղանկյուն մակերեսները հավասար է

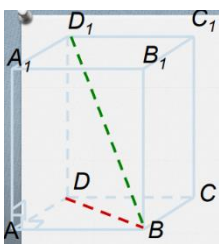
Ուղղանկյունանիստի ծավալը հավասար է նրա երեք չափումների արտադրյալին:

$V = a \cdot b \cdot c$

$d^2 = a^2 + b^2 + c^2$

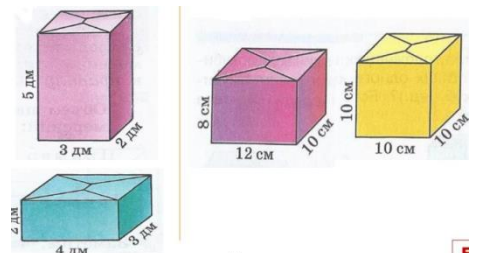

Ապացուցել : $AC1^2 = AB^2 + AD^2 + AA1^2$ Ապացուցում: 1. ABD – Շատ Պյութագորեսի թեորեմի $DB^2 = AB^2 + AD^2$ 2. BDD1 – $BD1^2 = BD^2 + DD1^2$ 3. Մտ 1 և 2 հետևում է, որ : $AC1^2 = AB^2 + AD^2 + AA1^2$

Առաջադրանք՝ Գտնել պատկերների մակերեսները և ասել որ արկղն է ավելի տարողունակ:

Այսպիսով ՝ շինարարը իմանալով զուգահեռանիստի մակերեսի և ծավալի հաշվման բանաձևը, կկարողանա

ճշգրիտ չափումներ կատարել վերանորոգման ժամանակ, կահույքագործը ՝ կահույք պատրաստելիս, փաթեթավորողը ճիշտ փաթեթավորել արկղերի մեջ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Իմ հետազոտության արդյունքում այն աշակերտները, ովքեր ինձ հարցնում էին, թե ինչո՞ւ է մեզ պետք մաթեմատիկան, համոզվեցին, որ մաթեմատիկան իր խորհրդանիշներով,

հասկացություններով, օրենքներով, հետազոտության և խնդիրների լուծման մեթոդներով, նյութի մատուցման տրամաբանությամբ շատ գիտությունների հիմքն է՝ ճշգրիտ, բնական և նույնիսկ հումանիտար: Մաթեմատիկան Տիեզերքի երևույթների և առարկաների

զարմանալիորեն բազմազան հավաքածուն նկարագրելու գործիք է: Առանց մաթեմատիկայի իմացության անհնար է ողջ ժամանակակից կյանքը: Մաթեմատիկան այն աշխարհի մի մասն է, որտեղ մենք ապրում ենք: Նա ունի վերսալ է, նա կարծես վեր է կանգնած բոլոր գիտություններից, բայց միևնույն ժամանակ հնազանդորեն կատարում է ծառայողի դերը:

Բացի այդ, մաթեմատիկան թույլ է տալիս մարդուն զարգացնել կարևոր մտավոր որակներ, մարզել հիշողությունը և բարելավել ինտելեկտը: Արդյունքում պարզվեց, որ մաթեմատիկան ամենակարևոր գիտությունն է, որը չհասկանալով՝ բավականին դժվար է աշխատել այլ գիտություններում և մարդկային գործունեության ոլորտներում: Մեր առօրյա կյանքում մենք այնքան ենք սովոր մաթեմատիկային, որ չենք էլ նկատում, որ անընդհատ օգտագործում ենք այն: Ամբողջական վստահությամբ մենք եզրակացնում ենք.

Մաթեմատիկան բոլոր գիտությունների թագուհին է և վստահաբար կարող ենք ի լուր աշխարհի հայտարարել:

Հ.Գ. Իմ հետազոտության արդյունքներն ամփոփելիս, ևս օգտվեցի
մաթեմատիկայից:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Интересные факты: происхождение математики. Автор: Е.
Владимирова
<http://journal-shkolniku.ru/interesnie-faktyi17.html>
2. Высказывания великих математиков: <http://www.zaitseva-irina.ru/html/f1129470577.html>
3. Картинки <http://yandex.ru/images/>
4. Нужна ли математика, зачем нужна математика?
<http://vyshechka.ru/stati/nuzhna-li-vse-taki-matematika.html>
5. Մաթեմատիկան դպրոցում ամսագիր